

УДК 811.112.2'373.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-4-32>

Оксана МОКЛЯК,

orcid.org/0000-0003-1883-1593

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін

Полтавського державного аграрного університету

(Полтава, Україна) *oxana.mokliak@gmail.com*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ УГРУПОВАННЯ АФЕКТОНІМІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена дослідженню німецького афектонічного ресурсу, зокрема проблемі класифікації цього різноманітного за своєю природою матеріалу. Огляд близько 2000 ласкавих звертань, зібраних в онлайн-словнику «Kosenamen», засвідчив їхню лексико-семантичну неоднорідність, що детерміновано свідомою лінгвокреативною діяльністю адресантів, які намагаються посилити прагматичний ефект, надати інтимній комунікації оригінальності, неповторності. Мовець не лише прагне вплинути на емоційний стан адресата, висловити глибокі почуття, а й презентує себе через продукування унікальних, цікавих апелятивів. З-поміж можливих мотивів використання афектонімів не останнє місце посідає саме потреба творця іменувань постати привабливою особистістю й отримати схвалення від коханої людини за свої вербальні дії. У процесі аналізу спектра ласкавих апелятивів виокремлено одиниці метафоричної та метонімічної природи. Часто вибір експресивних ласкавих звертань здійснюється спонтанно, великою мірою під час любовного номінування проявляється суб'єктивізм, залежність від ситуативного контексту, тому в дослідженні представлено узагальнені припущення стосовно актуалізованих асоціативних сем. Зважаючи на те, що не завжди вдається визначити для афектонімів мотивованість метафоричних перенесень, в основу їх класифікації було покладено належність вихідної лексеми до певного семантичного поля. Лексико-семантичне багатство афектонімів-метафор представлено через виокремлення угруповань, пов'язаних з: 1) тваринним світом (зооморфізми); 2) рослинним світом (ботаморфізми); 3) небесними тілами та явищами природи; 4) міфічними істотами, казковими та біблійними героями; 5) прецедентними іменами; 6) конкретними предметами (назвами дорожочинних каменів і металів; назвами солодощів та ін.); 7) абстрактними поняттями. Метонімічний характер перенесення презентують 1) іменування, творення яких детерміноване зовнішністю референта номінації, його вдачею, оцінним ставленням мовця до адресата, а також 2) афектоніми-соматизми (похідні від назв частин тіла людини й частин організму тварини).

Ключові слова: афектоніми, звертання, інтимна комунікація, лексико-семантичні угруповання, метафора, метонімія.

Oksana MOKLIAK,

orcid.org/0000-0003-1883-1593

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Humanitarian and Social Disciplines

Poltava State Agrarian University

(Poltava, Ukraine) *oxana.mokliak@gmail.com*

LEXICO-SEMANTIC GROUPING OF AFFECTONYMS IN GERMAN LANGUAGE

The article is devoted to the study of the German affectonym resource, in particular to the problem of classification of this diverse material. A review of about 2000 affectionate addresses collected in the online dictionary "Kosenamen" testified to their lexical-semantic heterogeneity, which is determined by the conscious linguistic creative activity of the addressees, who try to enhance the pragmatic effect, to give intimate communication originality, uniqueness. The speaker not only seeks to influence the emotional state of the addressee, to express deep feelings, but also presents himself through the production of unique, interesting appeals. Among the possible motives for using affectonyms, the need of the creator of names to appear attractive and to receive approval from a loved one for his verbal actions occupies not the last place. In the process of analyzing the spectrum of affectionate appeals, units of a metaphorical and metonymic nature were singled out. Often, the choice of expressive endearments is carried out spontaneously, to a large extent during love nominations, subjectivism and dependence on the situational context is manifested, therefore, the research presents generalized assumptions regarding actualized associative families. Considering the fact that it is not always possible to determine the motivation of metaphorical transfers for affectonyms, the basis of their classification was the belonging of the original lexeme to a certain semantic field. The lexical-semantic richness of affectonyms-metaphors is presented by distinguishing groups related to: 1) the animal world (zoomorphisms); 2) plant life (botamorphisms); 3) heavenly bodies and natural phenomena; 4) mythical creatures, fairy-tale and biblical heroes; 5) precedent names; 6) specific items (names of precious

stones and metals; names of sweets, etc.); 7) abstract concepts. The metonymic character of transference is presented by 1) naming, the creation of which is determined by the appearance of the referent of the nomination, its character, the evaluative attitude of the speaker towards the addressee, as well as 2) affectonyms-somatisms (derived from the names of parts of the human body and parts of the animal body).

Key words: affectonyms, address, intimate communication, lexical-semantic groups, metaphor, metonymy.

Постановка проблеми. Ласкаві звертання, або афектоніми, які, безперечно, є невід’ємними елементами інтимного дискурсу, наділені значним прагматичним потенціалом, здатністю регулювати чуттєве тло комунікації. Такі іменування експлікують особливо ніжне ставлення до коханої людини, впливають на емоційний стан співрозмовника, моделюють так звану «мову для двох», тобто постають як своєрідні паролі кожної романтичної діади. При цьому фантазія творців афектонімів є безмежною, що детерміновано бажанням закоханих індивідуалізувати любовне спілкування, надати йому свіжості, неповторності. Усупереч усталеній думці щодо стриманості німецького стилю комунікації продукування афектонімів носіями німецької мови також вирізняється неабиякою креативністю. Свідченням цього є сучасний онлайн-словник німецьких ласкавих звертань (Kosenamen), що налічує близько 2000 одиниць, які, власне, і стали об’єктом нашої уваги (Kosenamen, 2022).

Аналіз досліджень. Загалом питання ранжування барвистого спектра ласкавих апелятивів у різних мовах цікавило багатьох дослідників. Зокрема, лексико-семантичні угруповання українських афектонімів презентують у своїх працях Е. Ветрова, М. Лесюк, О. Мокляк, М. Скаб, різноплановість ласкавих номінацій в польському, французькому, іспанському, нідерландському узусах розкривають Я. Перлін, М. Мілевська, македонські та словенські ласкаві звертання є предметом вивчення З.-К. Кобос, П. Юрич, англійські афектоніми намагаються класифікувати І. Мигович, Л. Дашко. Німецькі ж ласкаві іменування вчені розглядають або в контексті аналізу любовної комунікації (Е. Лайзі, М. Шнайдер), або ж як один із різновидів звертань під час дослідження апелятивної системи загалом (Н. Величко, І. Корнійко). Щодо семантичної типології німецького афектонімного ресурсу, то вказана проблема поки що не була детально висвітлена, що й визначає актуальність цієї наукової розвідки. **Мета** статті полягає в диференціально-інтегративному осмисленні німецького афектонімного матеріалу та його систематизації.

Виклад основного матеріалу. Ласкаві номінації, заявлені в онлайн-словнику «Kosenamen», вражають своєю різноманітністю й багатогран-

ністю. Під час номінативних ігор закохані проявляють неабиякі творчі здібності; окрім типових для німецького узусу афектонімів (*Schatz, Engel, Hase, Baby, Bär, Schnucki, Maus, Spatz, Süße, Liebling*), вони використовують низку унікальних звертань з метою індивідуалізації інтимного спілкування, задля підкреслення неповторності адресата, його значущості для мовця. Промовистим у цьому контексті є афектонім *Ein und Alles*. Е. Лайзі пов’язує процес ласкавого називання партнера з давнім уявленням про «магію імен», коли кожна номінація сприймається як сутнісна й невід’ємна частинка особистості: *Ach du, mein kleines unschuldiges Lämmchen!* (Leisi, 1978: 27). Оскільки більшість афектонімів, уведених у любовний лексикон образним світосприйняттям, особливим натхненням їх творців, має переносне значення, то релевантним видається розподіл цих одиниць на основі метафоричного й метонімічного перенесення.

В інтимному дискурсі домінують звертання-метафори, вони вважаються найекспресивнішими, найяскравішими, найживописнішими одиницями, здатними передавати глибоке почуття любові й неймовірну ніжність. Однак варто зауважити, що механізм метафоризації ласкавих апелятивів часто не підпорядковується законам метафоричного переосмислення, суть якого полягає в «установленні асоціацій щодо подібності між властивостями об’єктів позамовного ряду і позначуваної особи» (Сукаленко, 2011: 25). Складно однозначно інтерпретувати закономірності процесу метафоризації таких звертань, великою мірою тут виявляє себе суб’єктивізм, залежність від ситуативного контексту, який є відомим лише учасникам інтеракції (Мокляк, 2015: 77).

Найбільш численну групу утворюють афектоніми-зооморфізми. Людина з давніх-давен вивчала тваринний світ, спостерігала за ним, а потім екстраполювала на себе, тож метафоричне перенесення базується на виявленні схожості поведінки, зовнішності, відчуття від сприйняття двох об’єктів.

В інтимному дискурсі використовують як гіперонім *Tierchen*, так і низку гіпонімних афектонімів, наприклад, *Frettchen, Äffchen, Eselchen, Katzi* та ін. Афектонім *Hase (Hasi)* є одним із найуживаніших у німецькому узусі, він експлікує семи

«пухнастий», «маленький», «приємний». Звісно, адресант не оминає і асоціації «боязливий», особливо яскраво це простежується в іменуванні *Angsthasi*. Називаючи так кохану, мовець намагається продемонструвати свій намір стати для неї захисником. Подібний характер мають також афектоніми *Zibbe, Zicke, Zickchen, Lämmchen*.

Номінацію *Maus* (*Mausi, Mäuschen*) часто вживають, звертаючись до осіб жіночої статі, цей вокатив презентує значення «метка, маленька беззахисна істота». Аби увиразнити асоціативні паралелі, надати грайливості комунікації, творці метафор вдаються до неочікуваних комбінацій: *Knuddelmaus, Schatzirmausi, Schokomaus, Tanzmaus, Schmusemaus, Pupsirmaus, Purzelmausi, Knutschmaus, Honigmaus, Happymausi, Flummi-maus, Fratzmaus, Engelmaus, Erdbeermaus, Chaosmaus, Bibirmaus, Babymaus, Feuermäuschen, Zaubermaus, Sonnenmaus, Bettmaus, Zuckermäus, Mausirmaus*. Загалом бажання передати кілька смислів у короткій формі змушує закоханих шукати нешаблонні, неконвенційні засоби вербальної ласки: *Spatzmäuschen, Hasenmaus, Hasirmaus, Hasirmausemaus*.

Сексуальність, граційність, ніжність і водночас певна неприступність номінованої особи підкреслюється іменуваннями *Katzi, Kätzchen, Wildkatze, Löwin, Hündin*. Еротичний підтекст мають афектоніми *Honigstute, Hengst*, закохані вербалізують щирі надії на близькість і взаємне задоволення.

У ролі ласкавих звертань використовують зооморфізми, що позначають великих, хижих тварин, які у природі є особливо небезпечними (*Tiger, Bär, Löwe, Wolf*). Жінки, називаючи так свого коханого, з одного боку, вказують на його мужність, вміння захистити себе і близьких у житті, а з іншого – тішать себе думкою, що їм вдалося «приручити», підкорити сильного чоловіка, перетворити його в милого, ласкавого «звіра». Нівелювання зверхності, що проявляється в названих вище номінаціях, здійснюється шляхом різних словотвірних модифікацій, така операція в одну мить змінює характер референта, перетворюючи дужого чоловіка в милого, грайливого тигрика чи ведмедика: *Bärchen, Bärlein, Bärle, Bärli, Bärlibär, Bärchi, Flauchbärchi, Matzbär, Bussibär, Glücksbärchi, Kuscheltiger, Knuddeltiger*. Цікавими в цьому відношенні є такі «гібридні» зооморфізми, у яких яскраво продемонстровано «приборкання страшного звіра»: *Hasibär, Tigermäus, Tigermotte*.

Позитивні якості номінованої особи часто намагаються підкреслити за допомогою афектонімів, похідних від назв птахів. Носії німецької мови вживають як родові позначення (*Vögelchen*),

так і видові назви. Номінації *Schwan, Taube, Täubchen* актуалізують асоціації «вірність», «ніжність», саме ці ознаки мають супроводжувати, на думку закоханих, любовні стосунки. Афектонім *Kolibri*, адресований жінці, вказує на її тендітність, імпліцитно засвідчує бажання мовця оберігати свою половинку. У стереотипному звертанні *Spatz* відображена непосидючість, задержаність іменованого. Особливо теплі почуття передають апелюючи, утворені від назв малят птахів, адже маленьке іманентно є милим, привабливим: *Küken, Entlein*. Слушно зауважує В. П. Мусієнко: «якщо зооморфізм покликаний лише висловлювати приязнь та любов, то назва маляти передає більшу міру ніжності» (Мусієнко, 1992: 22).

Загалом носії німецької мови часто вживають в інтимному спілкуванні номінації, що походять від назв невеликих за розміром тварин (*Igel, Schnecke (Zauberschnecke, Schnecken, Schnecke, Osterschnecke), Käfer (Käferchen), Bienchen (Frühlingsbienchen, Zuckerbienchen), Kampfhummel, Laus, Motte, Mücke, Wurm, Schildkröte*). Привабливими для німецького колективного мислення є номінації *Frosch, Fröschi, Fröschlein*, які переважно застосовували, звертаючись до немовлят. Зараз ці одиниці поруч із афектонімом *Kröte* користуються популярністю і серед закоханих. Деякі з названих зооморфізмів поза контекстом викликають неприємні асоціації, лише позитивна атмосфера інтимного спілкування сприяє нейтралізації негативного значення. До того ж адресанти намагаються покращити загальне враження від іменування за рахунок додавання елементів *Herz-, Zucker-, Gold-, Honig-*, які мають емоційно-оцінне забарвлення зі знаком «плюс»: *Honiglaus, Goldkäferchen, Herzkäferchen* та ін.

2. Ботармофізми. У любовному дискурсі переважає «квітова» метафора, представлена гіперонімом *Blümchen* та найрізноманітнішими гіпонімами (*Kaktuslotusblümchen, Lotusblume, Tausendschön, Kaktusblümchen, Maiglöckchen, Gänseblümchen, Sonnenblume, Rose, Röschen, Moosrose*). Квіти, за словами В. В. Нагель, з-поміж інших рослин вирізняються найбільшою яскравістю, очевидно, саме ця ознака береться до уваги під час уживання номінацій особи, утворених від назв квітів (Нагель, 2008: 8). Найулюбленішим квітковим образом німців, використовуваним в інтимному дискурсі, є троянда – символ краси, гармонії, пристрасності, чуттєвості. У функції ласкавого звертання вживають також номінації *Pfirsichblüte, Kirschblüte*, підкреслюючи надзвичайну привабливість, ніжність адресата-жінки.

Легко метафоризуються і вживаються як афектоніми назви фруктів (*Pampelmuse, Honigmelönchen, Kiwi, Erdbeerchen, Butterbirne*), а також гіперонім *Früchtchen*. Апелятиви, утворені від позначень овочів, мають жартівливий характер: *Zwiebelchen, Zuckerrübe* та ін. Щодо номінацій, похідних від назв дерев, то для німецького мовного континенту притаманним є порівняння жінки із сосною (*Kuscheli*).

3. Афектоніми, похідні від номенів небесних світил і природних явищ: *Stern, Sternchen, Seestern, Abendstern, Sonne, Sonnenschein, Sonnenstern*. Незначний перелік звертань цієї групи компенсується їхньою піднесеністю. Кохана людина осмислюється як центр Всесвіту, велична і прекрасна зоря, що освітлює життєву дорогу, як джерело щастя, радості, утіхи. Учасники любовної інтеракції використовують також номінацію *Wölkchen*, можливо, з метою підкреслення ніжності, тендітності співрозмовника або ж як вказівку на його сумний настрій.

4. Назви міфічних істот, казкових та біблійних героїв. Іменування *Held, Heldin* презентують захоплення закоханих одне одним. Мовець, вживаючи афектоніми *Prinzessin, Traumprinzessin, Märchenprinz, Königin, Mondgöttin, Mondfee, Fee, Zauberfee, Sternfee, Elfchen, Glücksmuse*, возвеличує кохану людину, наділяє надприродними якостями, здатністю наповнити життя мрією і казкою. Частотним є вживання німцями в любовній комунікації звертання *Engel (Engelchen)*, тоді як, скажімо, в українській мовній картині це іменування сприймається як застаріле. Творення нових апелятивів з компонентом *Engel* вражає оригінальністю, неповторністю поєднань: *Mondscheinengel, Schneeengel, Goldengel, Wolkenengel, Mauseengelchen*. На основі антитези створено звертання *Engelteufel*, яке, однак, має жартівливо-ласкавий характер. Негативний заряд номінації *Teufel* стирається внаслідок впливу позитивної атмосфери інтеракції. Таку метафору в мовознавстві визначають як перенесення негативної форми на позитивний референт, суть його полягає в адресуванні лексем, які вказують на щось погане, тим, хто викликає доброзичливо-ніжні почуття: *Teufelchen, Hexe, Hexlein, Poltergeist, Krümelmonster*.

5. Прецедентні імена: *Schneeflöckchen, Zeus, Romeo* та ін. Такі номінації використовують зазвичай з метою акцентування на схожості рис у первинного носія імені й власне коханої людини. Так, імена *Casanova, Tarzan* асоціюються з сексуальністю, привабливістю, *Adonis, Amur, Venus, Aphrodite* – з неймовірною красою, почуттям любові.

6. Назви предметів. Адресант залучає до арсеналу афектонімів назви таких елементів об'єктивного світу, які або викликають приємні тактильні асоціації – «м'який», «пухнастий» (*Puschel, Fussel*), або ж презентують вказівку на невеликий розмір (*Püppchen, Puppe, Knopf*) тощо.

Слова-назви дорогоцінних каменів і металів: *Rubin, Juwel, Goldie, Perle, Flussperle, Karibikperle*. До цієї групи зараховуємо також афектонім *Schatz (Schatzi, Schätzchen, Schätzlein)*, який займає першу позицію з-поміж найулюбленіших ласкавих номінацій. Уживаючи вказані одиниці в любовній комунікації, мовець у такий спосіб підносить кохану людину на своєрідний п'єдестал, перетворює її на об'єкт сліпого обожнювання. Крім того, адресант з насолодою демонструє своє право володіти цим скарбом, адже всі закохані є трішки власниками.

Афектоніми, похідні від назв солодощів. Причина появи номінацій цієї групи є очевидною: десерт завжди сприймається як джерело гормону щастя, таким об'єктом «солодких» утіх постає і номінат (адресат) (певною мірою актуалізуються асоціації з еротичними іграми). В інтимному дискурсі послуговуються як афектонімами узагальненого характеру (*Süßi, Süßer, Süße, Supersüße, Leckerchen, Sweety, Dolcessa*), так і звертаннями, утвореними від назв конкретних ласощів (*Honig, Zuckerkeks, Keks, Zuckerröllchen, Muffin, Sahnetörtchen, Sahnehäubchen, Cremetörtchen, Karamellbonbon, Drops* та ін.).

7. Назви абстрактних понять. Номінації *Zartheit, Liebe, Amore, Gutes, Schönheit, Kleines Wunder* вказують на позитивну оцінку адресата, яка визначається сприйняттям у німецькому соціумі таких базових цінностей.

8. Метонімічно організованими одиницями є афектоніми, поява яких детермінована зовнішністю референта номінації (*Kleine, Schöne, Habibi*), його вдачею (*Naseweis, Knuddelchen*), оцінним ставленням мовця до адресата (*Kopfverdreherin, Geliebte, Liebste, Dummerchen*). Звертання *Dummerchen* в інтимному дискурсі набуває ласкаво-поблажливого емоційного забарвлення, що зумовлено атмосферою спілкування, а також додаванням форманта зі зменшено-пестливим значенням.

9. Соматизми. У використанні афектонімів-соматизмів проявляється особлива чуттєвість, коли кожна частина тіла коханої людини викликає захват і обожнювання: *Grübchen, Füßchen, Eisfüßchen, Engelshaar, Engelsauge, Augenlicht, Löckchen, Wuschelköpfchen*. Концепт «серце» сприймається носіями багатьох мов як символ любовних почуттів, тому цілком зрозумілим

є частотне використання цієї лексики у функції ласкавого звертання, що є характерним і для німецького континууму: *Herz, Herzchen, Herzblatt, Zartherzherzchen*. У ролі ласкавих звертань застосовують також назви еротично привабливих частин тіла. Еротика, яка належить до сфери чуттєвого, сприяє продукуванню нових оригінальних «знаків зваблювання», гендерно маркованих номінацій: *Ärschchen, Honigbusen, Venusbrüstchen, Apfelpopöchen*.

З-поміж зооморфізмів натрапляємо на специфічні метонімічні афектоніми, утворені від лексем, що називають частини організму тваринки – лапку, мордочку, вухо, зуб тощо: *Igelschnäuzchen, Tatzi, Hasenpfötchen, Elefantenpopöchen, Hasenöhrchen, Hasenzeh, Mausechwänzchen, Mausefüßchen, Mausezähnen, Mausebein, Mausebeinchen, Bärenherz, Hasiherz, Katzenpfötchen* та ін. Важко знайти раціональне пояснення такому вибору іменувань. Можливо, надмірність почуттів, які переповнюють закохане серце спонукає до пошуку

нових, оригінальних ласкавих звертань, які б індивідуалізували комунікацію, стали своєрідними маркерами, що відрізняють одну романтичну пару від іншої.

Висновки. Отже, афектоніми – це особливі елементи інтимної комунікації, символи ніжності, пристрасті, любові. Такі іменування є унікальними пароліними знаками «мови для двох», тож їх творці, залучаючи різноманітні, часом неочікувані, метафоричні й метонімічні образи, намагаються продукувати неповторні номінації, які б із захватом сприймалися адресатом, вивищували його над буденністю.

Запропонована класифікація метафоричних і метонімічних афектонімів, характерних для слововжитку носіїв німецької мови, експлікує різнобарв'я досліджуваних одиниць, однак вона не може претендувати на вичерпність, зважаючи на динамічність системи ласкавих звертань. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні особливостей творення німецьких оканіональних афектонімів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мокляк О. І. Лінгвопрагматичні характеристики українських афектонімів : дис. ... канд. філол. наук. Полтава, 2015. 283 с.
2. Мусієнко В. П. Дівчино-рибчино... *Культура слова*. 1992. Вип. 42. С. 21–24.
3. Нагель В. В. Оцінки найменування осіб в українській мові кінця XX – початку XXI століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2008. 22 с.
4. Сукаленко Т. Метафора як засіб вербалізації гендерних стереотипів. *Мова і суспільство*. 2011. Вип. 2. С. 23–32.
5. Kosenamen. URL: <https://kosenamen-liste.de/>
6. Leisi E. Paarsprache. *Linguistische Aspekte der Zweierbeziehung*. Heidelberg : Quelle und Meyer, 1978. 167 p.

REFERENCES

1. Mokliak O. I. Linguopragmatic characteristics of Ukrainian affectonyms [Linguopragmatic characteristics of Ukrainian affectonyms] : diss. of Cand. of Philol. Science. Poltava, 2015. 283 p. [in Ukrainian].
2. Musiienko V. P. Divchyno-rybchyno [Fish girl...] *Word culture*. 1992. Issue 42. P. 21–24 [in Ukrainian].
3. Nahel V. V. Otsinni naimenuvannia osib v ukrainskii movi kintsia XX – pochatku XXI stolittia [Valuable personal names in the Ukrainian language of the late 20th – early 21st centuries] : abstract of the diss. of Cand. of Philol. Scienc. Dnipropetrovsk, 2008. 22 p. [in Ukrainian].
4. Sukulenko T. [Metaphor as a means of verbalizing gender stereotypes]. *Language and Society*. 2011. Issue 2. P. 23–32 [in Ukrainian].
5. Kosenamen URL: <https://kosenamen-liste.de/> [in German].
6. Leisi E. Paarsprache. *Linguistische Aspekte der Zweierbeziehung*. Heidelberg : Quelle und Meyer, 1978. 167 p. [in German].